

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-54>

УДК 339.977

ГЛОБАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

GLOBAL SOCIO-ECONOMIC IMPLICATIONS OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR

Чалюк Юлія Олексіївнакандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4128-392X>**Chaliuk Yuliia**

National Economic University named after Vadym Hetman

Російсько-українська війна є найстрашнішою у Європі з часів Другої світової війни. У 2014 році Росія порушила післявоєнну систему безпеки Європи після анексії АР Криму, проголошення ЛНР та ДНР на території Східної України, а у 2022 році розпочала широкомасштабне вторгнення в Україну по всій довжині спільного кордону і з території Білорусі. Світовий банк прогнозує, що через російське вторгнення в Україну глобальне економічне зростання у 2022 році знизиться з 4,1% до 3,2%, країни зіштовхнуться з стагфляцією (стагнація у виробництві відбувається одночасно з інфляцією), зростанням цін на енергоносії, порушенням ланцюгів поставок. Населення буде змушене жити в умовах турбулентного середовища, постійній нестачі продуктів харчування, обмеженій кількості робочих місць, що призведе до масових заворушень та голодних бунтів.

Ключові слова: російсько-українська війна, сценарії розвитку економіки, стагфляція, економічні санкції, гуманітарна криза, продовольчі бунти, Арабська весна, внутрішньо переміщені особи, Люблінський трикутник, Асоційоване тріо, Малий альянс, Квадрига.

The Russian-Ukrainian war is the worst in Europe since World War II. In 2014, Russia violated Europe's postwar security system after the annexation of Crimea, proclamation of LPR (Luhansk People's Republic) and DPR (Donetsk People's Republic) on the territory of Eastern Ukraine, and in 2022 launched a full-scale military invasion into Ukraine along the entire border and from Belarus. The World Bank predicts that due to the Russian invasion of Ukraine, global economic growth in 2022 will decline from 4.1% to 3.2%, countries will face stagflation (stagnation in production occurs simultaneously with inflation), rising energy prices, disruption of supply chains. The population will be forced to live in a turbulent environment, constant food shortages, limited jobs, which will lead to mass food riots and protests. Russia's invasion of Ukraine is a serious economic shock of indefinite duration and scale. The war on the territory of Ukraine will cause greater economic damage to Eastern Europe and parts of Asia than the coronavirus pandemic. World oil prices have already risen by 33% and coal by 80%. Gas prices rose 85% in Europe, 10% in North America and 20% in the rest of the world. Ukraine is a key player in agri-food markets. Globally, the conflict will lead to a long-term reduction in Ukraine's food exports and increase world food prices, to the detriment of economically vulnerable countries. FAO experts predict that in this scenario, the total number of people suffering from malnutrition could increase by 8–13 million people in 2022/23, the most pronounced growth will be in the Asia-Pacific region. The author set goals: to study the global socio-economic consequences of the Russian-Ukrainian war; to analyze the impact of the Russian invasion of Ukraine for the Least developed countries (LDC) and low-income countries with food shortages (LIFDC) and dependent on imported food, rely on Ukrainian food products to meet their consumer needs; assess the impact of the war on the migration situation in Ukraine and in the European Union; identify violations of Russia's norms and principles of international humanitarian law; predict future geopolitical transformation.

Keywords: Russian-Ukraine war, scenarios of economic development, stagflation, economic sanctions, humanitarian crisis, food riots, Arab Spring, internally displaced persons, Lublin Triangle, Associated Trio, Small Alliance, Quadriga.

Постановка проблеми. Посилення авторитарного режиму, реваншистські настрої в середовищі правлячої еліти і насильницькі спроби відновлення впливу Росії на територію країн колишнього СРСР стали загрозою безпеки для всього світу. Російське вторгнення в Україну є серйозним економічним потрясінням невизначеної тривалості та масштабу. Війна на території України завдасть більшої економічної шкоди Східній Європі та частині Азії, ніж пандемія коронавірусу. Світові ціни на нафту вже зросли на 33%, а вугілля – на 80%. Ціна на газ підвищилась на 85% в Європі, на 10% в Північній Америці і на 20% в решті світу. Україна є ключовим гравцем на агропродовольчих ринках. У глобальному масштабі конфлікт призведе до тривалого скорочення експорту продовольства з боку України та спричинить підвищення світових цін на продовольчі товари, що завдасть шкоди економічно вразливим країнам. Експерти ФАО припускають, що за такого сценарію загальна кількість людей, які страждають від недодання, може збільшитися на 8–13 млн людей у 2022/23 роках, причому найбільш виражене зростання буде в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуком шляхів урегулювання російсько-українського воєнного протистояння займаються як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема: Сенаторова О. [17], Сокурєнко С. [18; 19], Довганик Н. [13; 14], Чалюк Ю. [21; 22; 23], Грицак Я. [12], Панькова О. [11], Пахоменко В. [16]; експерти Міжнародного науково-дослідного інституту продовольчої політики (*The International Food Policy Research Institute, IFPRI*) Айзенман Н., Глаубер Д., Лаборде Д. [1; 4]; аналітики з питань ринку праці Центральної Азії Хельф Г. та Занді М. [2]. Наукові звіти Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (англ. Food and Agriculture Organization, FAO) [3], Міжнародної організації з міграції (англ. *International Organization for Migration*) [5; 6], дані Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) [9], дослідження Moody's Analytics та банку Goldman Sachs присвячені прогнозуванню майбутніх соціально-економічних та політичних наслідків російсько-української війни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У роботі поставлено цілі: дослідити глобальні соціально-економічні наслідки російсько-української війни; проаналізувати вплив російського вторгнення в Україну для найменш розвинених країн світу (*Least*

developed countries, LDC) та країн з низьким рівнем доходу, які мають дефіцит продовольства (*Low-Income Food-Deficit Countries, LIFDC*) та залежать від імпортованих харчових продуктів, покладаються на українські продовольчі товари для задоволення своїх споживчих потреб; оцінити вплив війни на міграційну ситуацію в Україні та у країнах Європейського Союзу; ідентифікувати порушення Росією норм та принципів Міжнародного гуманітарного права; спрогнозувати майбутні геополітичні трансформації.

Вклад основного матеріалу дослідження. Вторгнення Росії на територію України призвело до великих людських втрат та гуманітарної кризи, загострення фінансової нестабільності, уповільнення економічного зростання, прискорення інфляції, ліквідації інвестицій у сталий розвиток, переорієнтації глобального ланцюга поставок, зростання цін на продукти харчування, паливо та добрива.

На думку автора, слід оцінити наслідки російського вторгнення в Україну для усього світу.

По-перше, США та країни ЄС оприлюднили пакет санкцій проти великих російських компаній, а також Центрального банку Росії (ЦБ РФ), що не дозволить йому отримати доступ до 643 млрд дол, які він тримає у валютних резервах, блокуючи його здатність конвертувати активи в доларах та євро у рублі. Росії заборонено використовувати свій Надзвичайний суверенний фонд та Фонд національного добробуту. США та ЄС оголосили, що російські банки будуть відключені від глобальної платіжної системи SWIFT. Крім того, було обмежено експорт високих технологій та використання валютних резервів для оплати експорту. Російську економіку чекає глибока рецесія. Інститут міжнародних фінансів у Вашингтоні прогнозує скорочення економіки Росії на 15%, а української економіки на 50–60 % у 2022 році.

По-друге, війна в Україні відбувається у момент коли Федеральна резервна система США та інші центральні банки мають справу зі зростанням інфляції. У січні 2022 року споживчі ціни у США зросли на 7,5% порівняно з 2021 роком, що стало найбільшим стрибком з 1982 року. У 19 країнах Європи, які використовують євро як грошову одиницю, інфляція зросла до рекордних 5,8% порівняно з 2021 роком. Очікується, що для боротьби з інфляцією центральний банк США (ФРС) підвищить контрольні відсоткові ставки. Євро-

пейський центральний банк поступово скорочує надання допомоги в умовах пандемії, намагаючись знизити інфляційні ризики, які можуть зрости, якщо війну не зупинити. Міжнародний валютний фонд прогнозує, що рівень інфляції у США цього року досягне 7,7%, а у зоні євро – 5,3%. Як наслідок, така ситуація спонукає інвесторів продавати облігації [8].

Експерти *Bloomberg Economics* змоделивали три сценарії розвитку російської, європейської та американської економіки (зростання, інфляція, монетарна політика) під час війни в Україні (див. рис. 1).

Сценарій 1. Швидке припинення бойових дій запобігає подальшому розхитуванню на товарних ринках. Відновлення економіки США та Європи продовжується, але повільно. Центральним банкам доведеться коригувати свої фінансові плани, а не відхилити їх. *Сценарій 2.* Передбачає тривалий конфлікт, жорстку реакцію Заходу, перебої в експорті російської нафти та газу, енергетичний шок та удар по світових ринках. *Сценарій 3.* Припинення постачання газу в Європу, що спричинить

реcesію, а у США викличе жорсткіші фінансові умови, удар по економічному зростанню, відчутний вплив ФРС.

По-третє, Україна та Росія є глобальними гравцями на агропродовольчих ринках. У 2021 році країни увійшли до трійки найбільших світових експортерів кукурудзи та ріпаку. На них припадає 53% світової торгівлі соняшниковою олією і 27% пшеницею (див. рис. 2).

25 африканських країн імпортують більше 1/3 своєї пшениці з двох країн, що перебувають у стані війни. Для 15 з них ця частка перевищує половину. Зростання цін на продукти харчування вплине на найуразливіші верстви населення, змусить їх витратити найбільшу частку свого доходу на їжу, що може призвести до голоду (див. рис. 3).

Рисунок 3 демонструє взаємозв'язок між стрибками цін на продукти харчування та політичною нестабільністю (ризик громадянських заворушень, дефіцит продовольства, зростання інфляції та кризові явища, які спричинені пандемією Covid у 2019–2021 роках). Аналіз історичних даних ЮНКТАД свідчить,

	Жорсткий	Помірний	М'який
Сценарії	Стабільність на ринках нафти та газу	Порушення енергопостачання, зростання цін на нафту та газ, ризик на ринках	Постачання європейського газу та нафти припинено, глобальний шок
Санкції	Широкі. Санкції проти великих банків, обмеження валютних операцій і доступу до технологічних компонентів	Універсальні. Російські корпорації та банки відрізані від глобальних ринків із вилученням нафти та газу	Максимальні санкції. У відповідь Росія перекриває потік газу до Європи
Вплив на Росію	Падіння рубля, інфляція, скорочення економіки	Слабкий рубль, перебої у торгівлі викликають глибоку реcesію	Поглиблення кризи, оскільки бюджет та енергетичний сектор Росії зазнають додаткового удару
Вплив на Європу	Вищі ціни на енергоносії та помірне зростання. Підвищення курсу ЄЦБ наприкінці 2022 року	Сплеск цін на енергоносії, помірний економічний спад. Підвищення курсу ЄЦБ перенесено на 2023 рік	Дефіцит енергії, економічна невизначеність, реcesія
Вплив на США	Вищі ціни на енергоносії та жорсткі фінансові умови	Вищі ціни на енергоносії та глобальні ризики	Найгірший випадок: сплеск цін на енергоносії, інфляція, ФРС змушена посилити свій вплив

Рис. 1. Сценарії розвитку економіки під час війни в Україні

Джерело: [2]

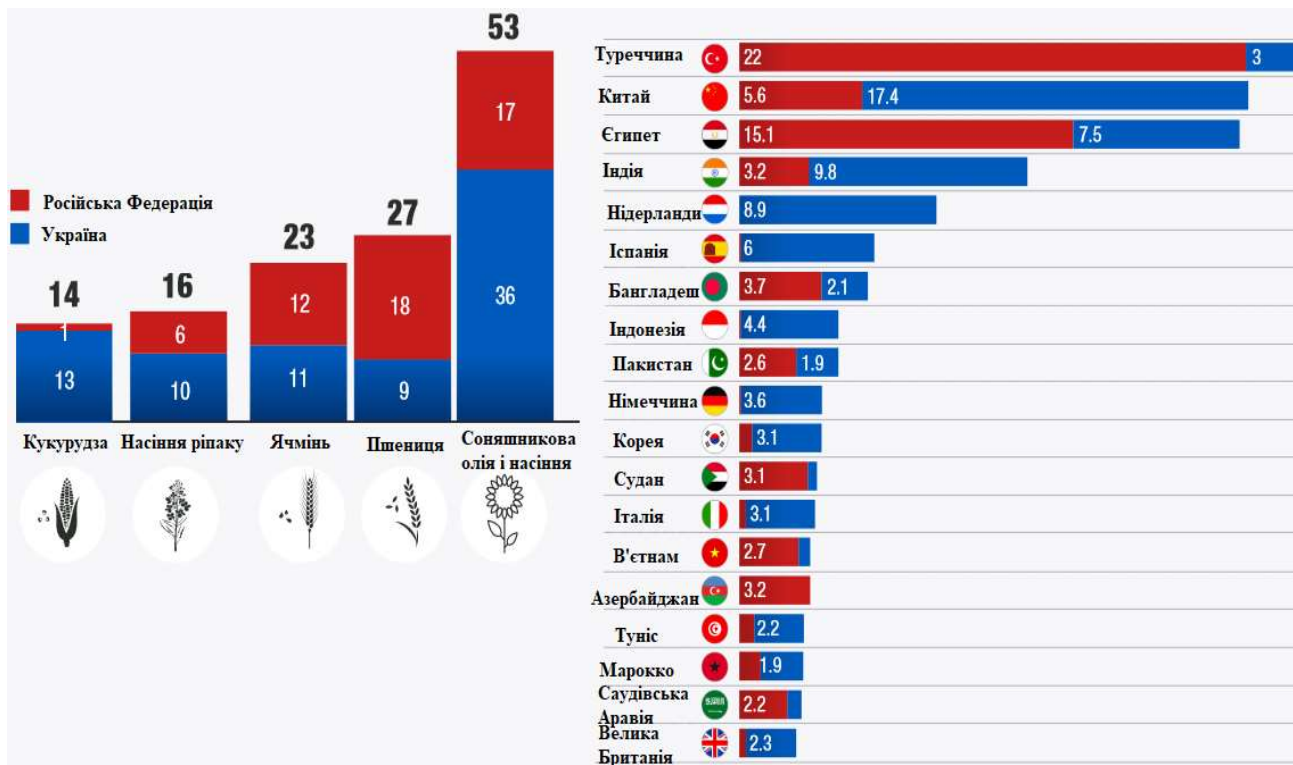

Рис. 2. Частка світової торгівлі України та Російської Федерації на агропродовольчих ринках
Джерело: [9]

Рис. 3. Взаємозв'язок між стрибками цін на продукти харчування та політичною нестабільністю
Джерело: [7; 9]

що цикли зростання цін на агропродовольчі товари співпадають з основними політичними подіями, такими як продовольчі бунти 2007–2008 років та Арабська весна 2011 року.

Традиційно Україна постачає зерно до Європи залізницею або через порти Чорного моря. До війни місячний експорт зерна становив 5 млн тонн. Щомісяця потягами з України до Європи можна експортувати лише 600 тис тонн зерна. Наслідки війни в Україні вже відчули найбільш вразливі країни світу. Бідні райони Близького Сходу, Африки та Азії багато років залежали від експорту зерна зі Східної Європи, яким зараз загрожує небезпека бути відрізаними внаслідок війни. Ліван імпортував 96% своєї пшениці з України та Росії у 2020 році. Завдяки родючому ґрунту Україна вважається “житницею” Європи. В умовах нестачі пропозиції світові ціни на продукти харчування будуть зростати після досягнення десятирічного максимуму в 2021 році. У Лівані ціни на пшеницю зросли на 60% у перші тижні війни, а олії – на 40%. Така ж ситуація у Судані, Єгипті та Мавританії.

Африканський Ріг (Сомалі, Ефіопія, Джибуті, Еритрея) переживає найсильнішу посуху з 1981 року, ціни на продовольство зростають. 100% населення Сомалі залежать від причорноморської пшениці. Ємен, де триває громадянська війна, отримує третину зерна з України [1].

Аналітики Всесвітньої продовольчої програми (ВПП) та Міжнародного валютного фонду (МВФ) попереджають, що спричинена війною криза в Україні може призвести до громадянських заворушень у країнах Близького Сходу, змусити найбільш вразливі верстви населення боротися зі зростанням цін на продукти харчування. Ситуація 2022 року нагадує революційні події Арабської весни 2011 року. Якщо ціни зростуть, люди не зможуть прогнати свої сім'ї, розпочнуться страйки, масові повстання та голодні бунти. У Лівані дрібні фермери не можуть обробляти свої поля через брак палива для тракторів і насосів. Люди з низьким доходом відмовляються від великих порцій, харчуються менш здоровою їжею. Уряд країни рекомендує громадянам пшеничне борошно переробляти у класичні коржики, щоб запобігти великому дефіциту. В Ємені 17 з 30 млн людей голодують. Уряд Єгипту, який протягом багатьох років субсидував виробництво хліба, щоб уникнути масових заворушень та голоду, обмежив зростання ціни на хліб.

По-четверте, у багатьох європейських країнах збільшиться кількість біженців. Ситуація в Україні демонструє одне з найбільших та найшвидших (1 млн людей залишає країну щотижня) переселень з часів Першої світової війни. На даний момент кількість українських переселенців до інших країн сягла 4 млн чоловік, а внутрішньо переміщених – 7,1 млн. Якщо чоловікам дозволять покинути кордони України, це число збільшиться втриє. На даний момент кількість українських переселенців втричі перевищує кількість сирійських біженців. Для економіки багатьох країн ЄС українські біженці можуть бути як тягарем, так і порятунком. Згідно даних банку *Goldman Sachs*, чотири найбільші країни ЄС (Німеччина, Польща, Франція, Швеція) витратять майже 0,2% ВВП на підтримку біженців. Дефіцит бюджету цих країн зростає на 1,1% ВВП у 2022 році. За даними Міжнародної організації з міграції (*The International Organization for Migration, IOM*) з 24 березня по 1 квітня 2022 року більше 7,1 млн людей були внутрішньо переміщеними після вторгнення Росії в Україну (див. рис. 4).

Отже, люди продовжують залишати свої домівки через війну. В цих умовах терміново необхідні гуманітарні коридори, щоб забезпечити евакуацію цивільного населення та безпечно транспортування необхідної гуманітарної допомоги для внутрішньо переміщених осіб. Серед ВПО понад 50% мають дітей, 57% – люди похилого віку і 30% мають хронічні захворювання (див. рис. 5).

Рисунок 5 демонструє об'єктивну закономірність. Якщо до 24 лютого 2022 року 13% переселених домогосподарств повідомляли про місячний дохід менше 5000 гривень (170 дол США), то наразі 61% з них вказують, що з початку війни їх дохід був нижчим за 5000 гривень. Фінансова підтримка, транспорт, їжа, житло та предмети гігієни є одними з найбільш гострих потреб для переміщених осіб. Доступ до ліків та медичних послуг залишається найбільш актуальною потребою для переміщених осіб. Основні країни міграційного призначення – це Польща (38%), Чехія, Іспанія та Німеччина (по 12%), Молдова, Болгарія, Канада і Фінляндія (по 6%) [6; 20].

По-п'яте, європейська економіка знаходиться під великим ризиком, оскільки залежить від енергоносіїв з Росії. Ціни на природний газ зросли на 20% після початку війни, а це у 6 разів вище, ніж на початку 2021 року. Високі ціни на газ провокують інфляцію, європейці платять більше за опалювальні послуги.

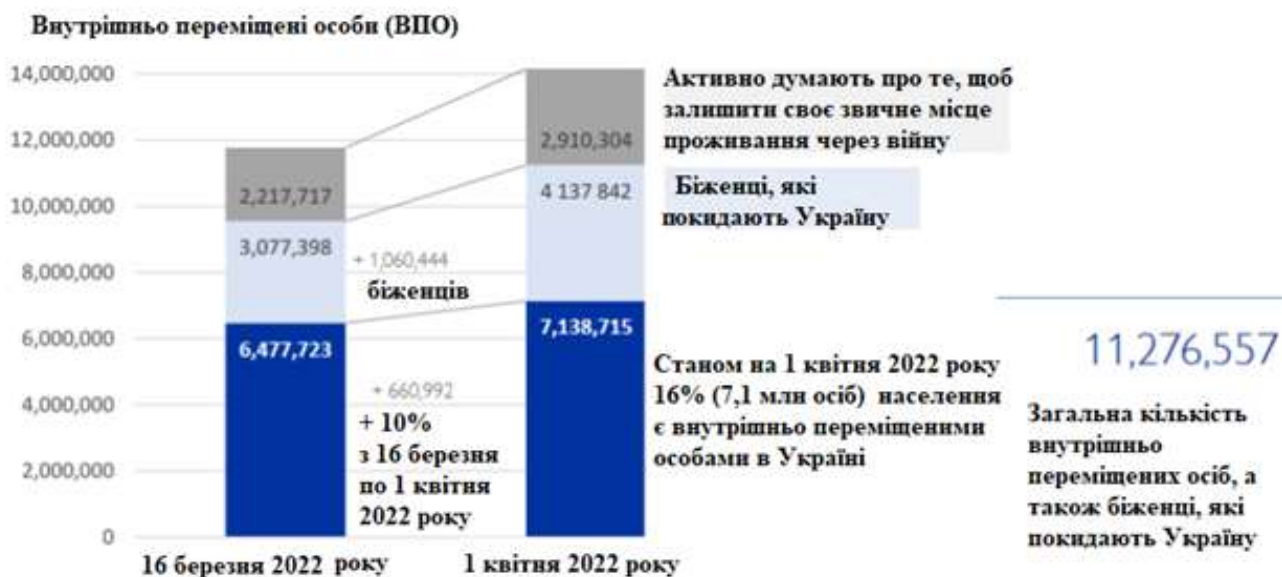

Рис. 4. Внутрішньо переміщені особи з 16 березня по 1 квітня 2022 року

Джерело: [5; 6]

Рис. 5. Демографічна структура ВПО

Джерело: [5; 6]

ЕКОНОМІКА

У результаті домогосподарства урізають грошові витрати, сподівання на відновлення економіки після пандемії Covid-19 зменшуються. Галузі, які використовують природний газ, змушені скорочувати виробництво. Наприклад, економіка Німеччини зіткнулась з рецесією у перші три місяці 2022 року.

По-шосте, країни ЄС, США та інші у відповідь на вторгнення Росії в Україну ввели санкції, які можуть мати великий вплив на російський експорт природного газу та добрив.

Російський експорт природного газу становить близько 20% світової торгівлі. Росія постачає 40% поточного імпорту ЄС (див. рис. 6). Санкції можуть зупинити торгівлю та підвищити ціни на природний газ.

Важливо підкреслити, що європейські імпортери можуть обрати інших постачальників, таких як США. Але логістичні проблеми, експорт зрідженого природного газу зі США додає витрат і не забезпечить значне полегшення, принаймні в короткостроковому періоді.

Рис. 6. Тенденція зростання цін на природний газ у Європі та США

Джерело: [4]

Природний газ також є важливою сировиною для виробництва азотних добрив, таких як аміак і сечовина. На долю Росії припадає 15% світової торгівлі азотними добривами і 17% світового експорту калійних добрив. Світовий ринок добрив похитнувся від рекордно високих цін. Подальший дефіцит матиме глобальні наслідки, особливо в країнах, що розвиваються, де вплив на ціни може значно зменшити використання добрив і призвести до зниження місцевого врожаю під час скорочення світових запасів і рекордних світових цін.

По-сьоме, фінансові санкції вплинуть на ланцюжки поставок і торгівлю, оскільки закордонним компаніям буде важко знайти канали для здійснення торгівлі з Росією. Російська Федерація та Україна є ключовим географічним компонентом Євразійського сухопутного мосту. Повітряний простір Росії закритий для 36 країн. Війна матиме негативний вплив на глобальні авіаперевезення, перевізники змушені будуть обирати довший маршрут і витратити більше грошей на паливо. Крім того, руйнування транспортної інфраструктури (портів в Україні) посилять існуючі проблеми з ланцюгом поставок. Наземні торговельні шляхи між Азією та Європою будуть перервані, оскільки транзит через Росію стане складнішим (або неможливим з точки зору відповідності, репутації чи безпеки). Особливо це відчують китайські компанії, які збільшили свій трафік по наземним маршрутам через Росію

(по дорозі до Європи) як альтернативу морським та повітряним вантажоперевезенням під час пандемії коронавірусу. Повітряні зв'язки між Росією (Азією) та Європою будуть серйозно ускладнені після рішення країн ЄС закрити свій повітряний простір для російських літаків і вантажів. Росія ж у відповідь закрила власний повітряний простір для європейських літаків. До пандемії близько 35% світових вантажів перевозилося повітряним транспортом, половина – пасажирськими літаками. Морські вантажні маршрути через Чорне море були скасовані після рішення України припинити комерційне судноплавство та Туреччини обмежити транзит через Босфор. Така ситуація суттєво вплине на перевезення зерна через українські, російські, болгарські та румунські порти.

По-восьме, головний економіст *Moody's Analytics* Марк Занді зазначає, що збої в російській та українській промисловості можуть затримати будь-яке повернення до нормальних умов. Росія та Україна разом постачають 13% світового титану, який використовується для виготовлення літаків. Росія та Україна видобувають 12% світової нафти і 17% природного газу. Обидві країни забезпечують 30% світового паладію, який використовують у виробництві автомобілів, мобільних телефонів.

По-дев'яте, експерт з питань ринку праці Центральної Азії Гевін Хельф прийшов до висновку, що воєнні дії та санкції з боку країн

ЄС та США зашкодять російським трудовим мігрантам з Узбекистану і Таджикистану. Сім'ї цих робітників залежать від грошових переказів, які мігранти надсилають додому з Росії. У 2020 році грошові перекази з Росії до Узбекистану становили 3,9 млрд дол, Киргизстану – 2 млрд дол.

По-десяте, зниження підприємницької впевненості та зростання невизначеності для інвесторів негативно впливатиме на ціни активів, що може призвести до відтоку капіталу в обох країнах.

Війна в Україні демонструє грубе порушення Росією норм Міжнародного гуманітарного права. Спеціалісти Міжнародного кримінального суду (МКС) Гааги в Україні розпочали розслідування (збір доказів) російської військової агресії. Процес буде охоплювати період з 2013 по 2022 роки, тобто попередні та поточні злочини проти людяності, геноциду українського народу.

У 2022 році Росія порушила 10 основних принципів міжнародного права: суверенної рівності держав; рівноправності і самовизначення народів; мирного вирішення міжнародних спорів; невтручання у внутрішні справи держав; мирного співробітництва; сумлінного виконання міжнародних зобов'язань; непопорушності кордонів; територіальної цілісності держав; загальної поваги і захисту прав людини.

Територія України зазнає ракетних обстрілів, снаряди влучають у цивільні об'єкти (школи, лікарні, церкви). Застосовуються касетні боєприпаси, фосфорні бомби, що належать до заборонених видів зброї. Експертка з міжнародного гуманітарного права Варвара Пахоменко вказує, що основний правовий принцип війни – це пошук балансу між військовою необхідністю та гуманністю [16]. Головне правило міжнародного гуманітарного права: військових на війні можна атакувати та вбивати, цивільних – ні. Їх потрібно захищати. Якщо є сумнів у тому, по кому стріляєш (військовому чи цивільному), то треба відмовитися від атаки. Якщо атака на солдатів супротивника призведе до значних жертв серед цивільних, від плану такої атаки необхідно відмовитися. Не можна застосовувати зброю невибіркової дії ("Гради" та "Смерчі") там, де можуть перебувати мирні жителі.

На даний момент російська сторона:

– здійснює контроль над окупованими територіями Луганської та Донецької областей України (окупація за концепцією *boots on the ground*);

– порушила Мінські домовленості (Комплекс заходів і "Декларацію Президента Росії, України, Франції та Канцлера Німеччини" прийнятих 12 лютого 2015 року) й використовує важке озброєння у густонаселених районах окупованих територій [16; 17];

– перекидає акваторію Азовського моря, обмежує свободу судноплавства, тобто порушує право на мирний прохід будь-яких суден у територіальному морі прибережних держав;

– порушила Будапештський меморандум – міжнародну угоду, укладену 5 грудня 1994 року між Україною, Росією, Великою Британією та США про гарантії безпеки України у зв'язку з набуттям нею безядерного статусу [15].

Такі неправомірні вчинки Росії заохотили Фінляндію та Швецію на вступ до НАТО (англ. *North Atlantic Treaty Organization, NATO*). Після Другої світової війни влада Фінляндії та Швеції проголосила нейтралітет з приводу НАТО. Після розпаду СРСР Фінляндія та Швеція вирішили співпрацювати з НАТО, а в 2014 році після анексії Криму Росією приєдналися до партнерства розширених можливостей.

Українська дипломатія намагається створити регіональну альянсову мережу взаємодії для активізації євроатлантичної інтеграції України. У Європі вже існує така практика, як Веймарський трикутник (Німеччина, Польща, Франція); Балтійське тріо (Литва, Латвія, Естонія); Вишеградська четвірка (Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина); Центральноєвропейська ініціатива (18 країн Центральної та Східної Європи); партнерський блок Міжмор'я або Тримор'я (12 країн ЄС: Австрія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чехія); Пакт Стабільності на Балканах (Албанія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Сербія, Чорногорія, Хорватія, Румунія, Болгарія, Молдова). З 2020 року Україна є членом Люблінського трикутника (Україна, Польща, Литва), а з 2021 року – Асоційованого тріо (Україна, Молдова, Грузія). Війна стала поштовхом для започаткування 1 лютого 2022 року Україною, Великою Британією та Польщею нового тристороннього формату співпраці ("Малий альянс" або АЗ, Альянс УПА), який покликаний реагувати на загрози європейській безпеці та посилювати економічну співпрацю між країнами. Також є домовленість між Україною та Туреччиною про створення нового формату політико-безпекових консультацій «Квадрига»

(2+2) за участю міністрів закордонних справ і міністрів оборони двох країн.

Висновки. Принципово важливо у сучасних умовах звернути увагу на ідентифікацію науковцями характеру війни. Як відомо війни поділяються на *несправедливі* загарбницькі імперіалістичні та *справедливі* національно-визвольні. Весь цивілізований світ, спираючись на норми міжнародного права та трагічний досвід глобальних воєн, засуджує нелюдську жорстокість та закликає дотримуватись моральних принципів ведення війни, серед яких необхідно виділити наступні. По-перше. Війна, що ведеться без її оголошення, априорі не є справедливою. Саме такого принципу дотримувався князь Святослав Хоробрий який завжди попереджав ворога відомими на весь світ словами: "Іду на Ви". У цьому проявлялась не лише його шляхетність і лицарство, але й висока моральність. По-друге. Чітке розмежування у воєнних діях по відношенню до військових та цивільного населення з мінімалізацією втрат простих громадян. По-третє. Гуманне ставлення до військовополонених, їх подальша репатріація (повернення на батьківщину). По-четверте. Під час великих свят оголошується перемир'я, коли сторони, що воюють погоджуються тимчасово припинити боротьбу. По-п'яте. Принцип Таліона (лат. Lex talionis, Jus talionis) – рівна міра покарання, рівнозначна відплата.

Дане правило, за яким міра покарання повинна дорівнювати тяжкості вчиненого злочину й відтворювати заподіяну ним шкоду, передбачає стягнення репарацій з держави-агресора й створення міжнародного трибуналу щодо агресії та справедливого покарання військових злочинців (наприклад Нюрнберзький 1945–1946 рр. й Токійський 196–1948 рр.). Найважливіша функція міжнародних трибуналів полягає не тільки у покаранні винних у масових злочинах, але й у самооцінці людяності, наслідків та причин її втрати. Світовий соціально-економічний розвиток знаходиться у взаємозалежності від геополітичних процесів, міжнародної стабільності. Безпрецедентне нехтування міжнародним правом з боку уряду Росії призвело до масштабних трагічних наслідків для України: вбивства і тортури військових, громадських активістів та мирних громадян у Бородянці, Бучі, Ворзелі, Гостомелі, Димері, Дмитрівці, Іванкові, Ірпені, Казаровичах, Катюжанці, Макарові, Маріуполі, Мотижені, Пісках; викрадення і кримінальні переслідування громадян України; соціально-економічна катастрофа в Луганській і Донецькій областях. Можна сказати, що Україна стала "спусковим механізмом" для глобальної трансформації людства, міжнародних безпекових інститутів, політичних та соціально-економічних систем у різних країнах світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Aizenman N. Russia's war on Ukraine is dire for world hunger. But there are solutions. URL: <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2022/03/06/1083769798/russias-war-on-ukraine-is-dire-for-world-hunger-but-there-are-solutions> (дата звернення: 30.04.2022).
2. Bloomberg. How War in Ukraine Threatens the World's Economic Recovery. URL: <https://www.bloomberg.com/news/features/2022-02-25/war-in-ukraine-how-the-ukraine-russia-conflict-could-impact-the-global-economy> (дата звернення: 30.04.2022).
3. FAO. The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the current conflict. URL: https://www.fao.org/fileadmin/user_upload/faoweb/2022/Info-Note-Ukraine-Russian-Federation.pdf (дата звернення: 30.04.2022).
4. Glauber J., Laborde D. How will Russia's invasion of Ukraine affect global food security? URL: <https://www.ifpri.org/blog/how-will-russias-invasion-ukraine-affect-global-food-security> (дата звернення: 30.04.2022).
5. IOM. Ukraine Internal Displacement Report General population survey, Round 2, 1 April 2022. URL: <https://displacement.iom.int/reports/ukraine-internaldisplacement-report-general-population-survey-round-2-24-march-1-april> (дата звернення: 30.04.2022).
6. IOM. URL: <https://www.iom.int/news/71-million-people-displaced-war-ukraine-iom-survey> (дата звернення: 30.04.2022).
7. *The Economist*. How the invasion of Ukraine will spread hunger in the Middle East and Africa. URL: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/how-the-invasion-of-ukraine-will-spread-hunger-in-the-middle-east-and-africa/21808072> (дата звернення: 30.04.2022).
8. The Worldwide Effects of Russia's Invasion of Ukraine <https://learningenglish.voanews.com/a/the-worldwide-effects-of-russia-s-invasion-of-ukraine/6468531.html> (дата звернення: 30.04.2022).

9. UNCTAD. The impact on trade and development of the war in Ukraine. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/osginf2022d1_en.pdf (дата звернення: 30.04.2022).
10. Yakoviyk I., Chyzhov D., Karpachova N., Hlushchenko S., Chaliuk Yu., National security policy in Ukraine: a change in the system of power relations of the modern world. *Revista San Gregorio*. 2020. Vol. 42. Pp. 224–235.
11. Амоша О., Новікова О., Залознова Ю., Панькова О., Касперович О. Формування моделі стратегічного розвитку Донбасу: від сучасних реалій до візії майбутнього. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. Вип. 3 (61). С. 234–245.
12. Грицак Я. Й. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 432 с.
13. Довганик Н. М. Історична пам'ять про Другу світову війну в контексті формування української політичної нації. URL: http://projects.dune-hd.com/bitstream/handle/2010/28854/34_40.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 30.04.2022).
14. Довганик Н. М. Український національно-визвольний рух у роки другої світової війни. URL: http://projects.dune-hd.com/bitstream/handle/2010/35396/Ukr_susp_8.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 30.04.2022).
15. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (дата звернення: 30.04.2022).
16. Пахоменко В. РФ порушує головне правило війни – не вбивати цивільних. URL: <https://www.dw.com/uk/ekspertka-rf-porushuie-holovne-pravylo-viiny-ne-vbyvaty-tsyvilnykh/a-61095715> (дата звернення: 30.04.2022).
17. Сенаторова О. Як РФ встигла порушити майже всі норми міжнародного права за одну ніч? URL: <https://uba.ua/ukr/news/8973/> (дата звернення: 30.04.2022).
18. Сокурєнко С. В. Макроекономічні особливості кризових явищ в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2021. № 65. С. 139–145.
19. Сокурєнко С. Прогнози економічної динаміки в Україні під час пандемії COVID-19. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Економічні науки*. 2020. Вип. 59. С. 57–64.
20. Філіпчук Л., Ломоносова Н., Сирбу О., Кабанець Ю. Вимушена міграція і війна в Україні. URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migraciya-ta-vijna-v-ukrai%CC%88ni.docx-1.pdf> (дата звернення: 30.04.2022).
21. Чалюк Ю. Сценарії соціально-економічного розвитку ЄС після BREXIT та COVID. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 4. С. 25–32.
22. Чалюк Ю.О. PEST-аналіз причин міграції населення України до країн Євросоюзу. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 49. С. 61–67.
23. Чалюк Ю.О. Глобальний соціально-економічний розвиток в умовах VUCA, SPOD, DEST TA BANI СВІТУ. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 36. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1133/1091> (дата звернення: 30.04.2022).

REFERENCES:

1. Aizenman N. Russia's war on Ukraine is dire for world hunger. But there are solutions. Available at: <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2022/03/06/1083769798/russias-war-on-ukraine-is-dire-for-world-hunger-but-there-are-solutions> (accessed April 30, 2022).
2. Bloomberg. How War in Ukraine Threatens the World's Economic Recovery. Available at: <https://www.bloomberg.com/news/features/2022-02-25/war-in-ukraine-how-the-ukraine-russia-conflict-could-impact-the-global-economy> (accessed April 30, 2022).
3. FAO. The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the current conflict. Available at: https://www.fao.org/fileadmin/user_upload/faoweb/2022/Info-Note-Ukraine-Russian-Federation.pdf (accessed April 30, 2022).
4. Glauber J., Laborde D. How will Russia's invasion of Ukraine affect global food security? Available at: <https://www.ifpri.org/blog/how-will-russias-invasion-ukraine-affect-global-food-security> (accessed April 30, 2022).
5. IOM. Ukraine Internal Displacement Report General population survey, Round 2, 1 April 2022. Available at: <https://displacement.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-2-24-march-1-april> (accessed April 30, 2022).
6. IOM. Available at: <https://www.iom.int/news/71-million-people-displaced-war-ukraine-iom-survey> (accessed April 30, 2022).
7. *The Economist*. How the invasion of Ukraine will spread hunger in the Middle East and Africa. Available at: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/how-the-invasion-of-ukraine-will-spread-hunger-in-the-middle-east-and-africa/21808072> (accessed April 30, 2022).

8. The Worldwide Effects of Russia's Invasion of Ukraine. Available at: <https://learningenglish.voanews.com/a/the-worldwide-effects-of-russia-s-invasion-of-ukraine/6468531.html> (accessed April 30, 2022).
9. UNCTAD. The impact on trade and development of the war in Ukraine. Available at: https://unctad.org/system/files/official-document/osginf2022d1_en.pdf (accessed April 30, 2022).
10. Yakoviyk I., Chyzhov D., Karpachova N., Hlushchenko S., Chaliuk Yu. (2020) National security policy in Ukraine: a change in the system of power relations of the modern world. *Revista San Gregorio*, no. 42, pp. 224–235.
11. Amosha O., Novikova O., Zaloznova Yu., Pankova O., Kasperovych O. (2020) Formuvannia modeli stratehichnoho rozvytku Donbasu: vid suchasnykh realii do vizii maibutnoho [Formation of the model of strategic development of Donbass: from modern realities to the vision of the future]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 3 (61), pp. 234–245. (in Ukrainian)
12. Hrytsak Ya. I. (2021) Podolaty mynule: hlobalna istoriia Ukrainy: monohrafiya [Overcoming the past: the global history of Ukraine: monograph]. Kyiv: Portal. 432 p. (in Ukrainian)
13. Dovhanyk N. M. Istorychna pamiat pro Druhu svitovu viinu v konteksti formuvannia ukrainskoi politychnoi natsii [Historical memory of the Second World War in the context of the formation of the Ukrainian political nation]. Available at: http://projects.dune-hd.com/bitstream/handle/2010/28854/34_40.pdf?sequence=2&isAllowed=y (accessed April 30, 2022). (in Ukrainian)
14. Dovhanyk N.M. Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi rukh u roky druhoi svitovoi viiny [Ukrainian national liberation movement during the Second World War]. Available at: http://projects.dunehd.com/bitstream/handle/2010/35396/Ukr_susp_8.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accessed April 30, 2022). (in Ukrainian)
15. Memorandum pro harantii bezpeky u zviazku z pryednanniam Ukrainy do Dohovoru pro nerozpozvsudzhenia yadernoi zbroi [Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on the Non Proliferation of Nuclear Weapons]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (accessed April 30, 2022). (in Ukrainian)
16. Pakhomenko V. RF porushuie holovne pravlylo viiny – ne vbyvaty tsyvilnykh [Russia violates the main rule of war – do not kill civilians]. Available at: <https://www.dw.com/uk/ekspertka-rf-porushuie-holovne-pravlylo-viiny-ne-vbyvaty-tsyvilnykh/a-61095715> (accessed April 30, 2022). (in Ukrainian)
17. Senatorova O. Yak RF vstyhla porushyty maizhe vsi normy mizhnarodnoho prava za odnu nich? [How did Russia violate almost all the rules of international law in one night?]. Available at: <https://uba.ua/ukr/news/8973/> (accessed April 30, 2022). (in Ukrainian)
18. Sokurenko S. (2021) Makroekonomichni osoblyvosti kryzovykh yavlyshch v Ukraini [Macroeconomic features of crisis phenomena in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 65, pp. 139–145. (in Ukrainian)
19. Sokurenko S. (2020) Prohnozy ekonomichnoi dynamiky v Ukraini pid chas pandemii COVID-19 [Forecasts of economic dynamics in Ukraine during the COVID-19 pandemic]. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, no. 59, pp. 57–64. (in Ukrainian)
20. Filipchuk L., Lomonosova N., Syrbu O., Kabanets Yu. Vymushena mihratsiia i viina v Ukraini [Forced migration and war in Ukraine]. Available at: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migracziya-ta-vijna-v-ukrai%CC%88ni.docx-1.pdf> (accessed April 30, 2022). (in Ukrainian)
21. Chaliuk Yu. O. (2020) Stsenarii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku YeS pislia BREXIT ta COVID [EU socio-economic development scenarios after BREXIT and COVID]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*, vol. 31 (70), no. 4, pp. 25–32. (in Ukrainian)
22. Chaliuk Yu. O. (2020) PEST-analiz prychnyn mihratsii naseleennia Ukrainy do krain Yevrosoiuzu [PEST-analysis of the reasons for migration of the population of Ukraine to the European Union]. *Infrastruktura rynku*, no. 49, pp. 61–67. (in Ukrainian)
23. Chaliuk Yu. O. (2022) Hlobalnyi sotsialno-ekonomichnyi rozvytok v umovakh VUCA, SPOD, DEST ta BANI svitu [Global socio-economic development in the conditions of VUCA, SPOD, DEST and BANI world]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 36. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1133/1091> (in Ukrainian)